

dr. Brehószki Márta

**Mennyire korlátolt a jogi személy gazdasági társaságok
tagjainak felelőssége?
A felelősség-áttörés hazánkban és a „lepelátszúrás”
doktrínája az Amerikai Egyesült Államokban**

A doktori értekezés tézisei

Témavezető: Dr. Miskolczi-Bodnár Péter
Társtémavezető: Dr. Jobbágyi Gábor

Budapest, 2009.

Tartalom

I.	A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása.....	3
II.	A kutatás módszertana.....	6
III.	A tudományos eredmények összefoglalása, a további hasznosítás lehetőségei.....	8
IV.	A szerző kutatási témakörben készült publikációi.....	15

I. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

*„The hallmark of the corporation is limited liability. This is usually the central reason for incorporation”*¹A társaságok ismertetőjegye azok korlátolt felelőssége, amely egyben a jogi személy gazdasági társaságok alapításának egyik legfőbb oka. A társaság tagoktól elhatárolt felelőségének megjelenése a jogi személyek önálló entitásként való kezelésére vezethető vissza.

A jogi személyek önálló entitásából fakadó korlátolt felelőssége azonban korántsem abszolút jellegű. Az amerikai bírói gyakorlatban több mint egy évszázada jelent meg az a nézet, hogy bár a főszabály a társaság tagjainak korlátolt felelőssége, azonban vannak olyan helyzetek, amikor *méltánytalan lenne* a társaság „leplének védelmét” a tagokon fenntartani a hitelezőkkel szemben, ezért a bíróság meghatározott esetekben „lerántja” ezt a védelmet jelentő „leplet” a tagokról. Így azok nemcsak a társaságba bevitt vagyoni hozzájárulásukig felelnek a társaság által vállalt kötelezettségeikért, hanem saját magánvagyonukkal is.

A jogtudományt a „lepelátszúrási doktrína” megjelenése óta az foglalkoztatja a leginkább, hogy *vajon hogyan magyarázható meg a társaságok elkülönült – jogszabályban is deklarált - jogalanyiségének mellőzése annak érdekében, hogy tagjait felelősségre lehessen vonni a társaság által vagy annak nevében vállalt kötelezettségeikért.* Ez a fő kérdés, ami engem a kutatásaimra ösztönzött.

A magyar társasági jogban is a jogi személy gazdasági társaságok önálló felelősséggel bírnak. Ugyanakkor a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV., majd a 2006. évi IV. törvény is kodifikálta azokat a tényállásokat, melyek alapján a bíróság kimondhatja a társaság mögött álló személyek magánjogi felelősségét.

Mi annak az oka, hogy bár a magyar jogban 10 éve ismert ez a speciális felelősségi doktrína, a jogszabály kifejezetten lehetőséget biztosít a bíróságnak annak alkalmazására, mégsem gyökeresedett meg még a magyar joggyakorlatban?

¹ Roger E. Meiners, James S. Mofsky, Robert D. Tollison: Piercing the veil of limited liability [Delaware Journal of Corporate Law 1979] 351.

A hitelezők védelmének számos eszköze van mind az angolszász, mind a kontinentális jogban. Ennek véleményem szerint egyik leghatékonyabb módja a tagok mögöttes, korlátlan felelősségének megállapítása lehet.

A hatályos társasági törvényünk számos ponton engedni próbált elődjéhez képest, azzal a céllal, hogy elősegítse a társaságok alapítását, megkönnyítse azok működését. Gondolhatunk itt például a kötelező jegyzett tőke-minimumra vonatkozó előírások, illetve az apport teljesítésére vonatkozó szabályok enyhítésére, vagy a könyvvizsgálati kötelezettségre vonatkozó előírások lazulására. Azonban a hitelezők védelmének érdekében a mérleg másik oldalát sem lenne szabad üresen hagynunk, muszáj lenne ellensúlyokat rápakolni, még akkor is, ha azok alkalmazása nem lenne olyan látványos, vagy általánosan elfogadott.

Ilyen ellensúlynak tartom és tartanám a felelősség-áttörés doktrínájának magyar bírói gyakorlatban való megszilárdulását, amely véleményem szerint megfelelő eszköz lehetne a hitelezők kezében a társaság mögött álló személyek visszaélésszerű magatartásainak megfékezésére.

Ahogy Nochta Tibor fogalmaz: „Egy társaság jogi személyisége nem biztosíthat abszolút felelősségi védettséget a tagi felelősségkorlátozás vagy kizárás által. A tag (részvényes) szerepe a társaság működésében a legfőbb döntéshozatali fórumon (taggyűlés, közgyűlés) való részvétele útján lehet meghatározó is. Nem teremthet - sem hitelezővédelmi, sem a közérdek védelme miatt - a korlátozott tagi felelősség érinthetetlenséget jelentő szabadító levelet. A csalárd és jogellenes eljárások ugyanis nem oldhatók fel a társaság jogi személyiségében, a jogi személyiség kérge tehát nem áttörhetetlen, a korlátozott felelősséggel való visszaélés áthatolhatóvá teszi.”²

Dolgozatom első nagyobb tematikai egysége a magyar szabályozás elemzésével foglalkozik. Megvizsgálom azokat a jogszabályi előírásokat, melyek lehetővé teszik a gazdasági társaság tagjainak mögöttes felelősségének megállapítását. Megpróbálok rávilágítást nyerni, hogy vajon a magyar bírói gyakorlat miért idegenkedik ennek a felelősségi doktrínának az alkalmazásától. Vajon a szabályozás nem megfelelő? Vagy a bírói gondolkodás túl megfontolt ebben a kérdésben?

Vajon összhangban vannak-e a társasági jogi előírások a büntetőjogi szabályokkal? Szükséges volt-e a valótlan érték megállapításának büntettét hatályon kívül helyezni akkor, amikor a társasági törvény teljességgel fellazította az apportra vonatkozó szabályokat és kivette a hitelezők kezéből a

² Nochta Tibor: Társasági Jog [Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs] 227.-228.

tagok perlésének lehetőségét? Mi védi a hitelezők érdekeit, ha már a büntetőjog sem szolgál prevencióval számukra?

Megfelelő volt-e az angol jogban „wrongful trading-ként” ismert felelősségi szabályok átemelése a Csődtörvénybe? Vajon ennek a felelősségnek a megállapítása megalapozza-e egyben a büntetőjogi felelősség megállapítását is?

Látható, hogy igen átfogó kérdéskörrel van szó. Nemcsak a társasági jog, hanem a büntetőjog területére is ki kellett terjeszteni vizsgálataimat és a szabályok egymással való kölcsönhatását sem szabad figyelmen kívül hagyni.

Csak így kaphatunk megfelelő képet arról, hogy vajon szükséges-e módosítani a hatályos szabályokat. Az előbb említett súlyok és ellensúlyok megfelelő alkalmazásának érdekében e kérdéskörök komplex vizsgálatára teszek dolgozatomban kísérletet.

A magyar szabályozás feldolgozása során gyakran a problémához szorosan kapcsolódó kérdések merültek fel, amelyek a dolgozat egészének ismeretében „mellékágnak” tűnhetnek. Ide tartozik például az apport értékelése kapcsán a könyvvizsgáló felelősségének kérdése. Úgy gondolom azonban, hogy a vizsgált terület teljes feldolgozásához ezek a részek is szorosan hozzátartoznak. A hazai szabályozás vizsgált problémakörhöz tartozó ellentmondásainak feltárása segíthet minket a megfelelő jogalkotási lépések megtételére.

A második nagyobb részben a „lepelátszúrási doktrínának” a megjelenését és elterjedését elemzem az Amerikai Egyesült Államokban. Megvizsgálom, hogy mi vezetett el ahhoz, hogy minden egyes tagállam bírósága, hol szigorúbb, hol enyhébb feltételek fennállta esetén megállapítja a tagok korlátlan és egyetemleges felelősségét a társaság hitelezőivel szemben. Számos bírósági határozatot elemeztem, az ezekből levont következtetéseket ismertetem.

Annak oka, hogy az Amerikai Egyesült Államok joganyagára eset a választásom nem más, minthogy a jogi személy társaságok „felelősségi burkának átmetszése” itt jelent meg először a bírói gyakorlatban, itt alakult önálló felelősségi doktrínává a társasági „lepel átszúrása” („piercing the corporate veil”), melynek köszönhetően jelentős jogirodalmi háttér állt a rendelkezéseimre kutatásaim során.

Az amerikai jogrendszer vonatkozó felelősségi kérdései hazánkban gyakorlatilag feltáratlanok, és olykor a kontinentális gondolkodásmódhoz képest szokatlan megoldásokat tartalmaznak.

A dolgozatomban bemutatom, hogy közel sem mondható egységesnek az amerikai bírói gyakorlat. Így nem közömbös tényező az, hogy hol kívánja a társaság a tevékenységét folytatni. A tagoknak igen körültekintően kell megválasztani a társaság bejegyzésének a helyét, ám olykor a tényleges tevékenység helyét is, hiszen vannak tagállamok, melyek saját joghatóságukat kiterjesztően értelmezik más tagállamban bejegyzett társaságokra is. Ennek szemléltetésére néhány tagállam gyakorlatát is be kívánom mutatni.

Aktuális probléma az amerikai jogirodalomban, hogy vajon a viszonylag fiatal Limited Liability Company (LLC) esetében is megengedhető-e a bírói gyakorlatban kifejlesztett korlátlan tagi felelősség megállapításának alkalmazása. Megvizsgáltam, hogy az egyes tagállamok bíróságai hogyan állnak ehhez a kérdéshez, ugyanakkor az egyes jogtudósok álláspontjait is ütköztettem.

II. A kutatás módszertana

A kutatásaim során elsődlegesen a problémát az jelentette, hogy hazai viszonylatban a bíróságok által egy igen ritkán alkalmazott felelősségi intézmény elemzését tűztem ki célul. A fellelhető bírósági határozatok ismertetése és elemzése mellett a hatályos társasági törvény és az azt megelőző törvények vonatkozó szabályait is a lehető legteljesebb körben bemutattam.

Az értekezés több éves kutatómunka eredményeit tartalmazza. Magyarországon meglehetősen kevés a témában megjelent irodalom, azokat azonban az értekezés teljes körűen tartalmazza.

Az amerikai felelősségi doktrínára vonatkozó első kutatásokat 2004-ben az Ohio State University könyvtárában végzett néhány hetes kutatómunka alapozta meg. Ezt követően az amerikai jogi szakirodalom teljes anyagát tartalmazó adatbázis segítségével már itthon is rengeteg, elengedhetetlen forráshoz jutottam hozzá. Igyekeztem az amerikai irodalomban a témában megjelent összes forrást feldolgozni 1912-től napjainkig.

Emellett az egyes tagállamok társaságokra alkotott törvényei és a szövetségi Model Business Corporation Act, valamint a Uniform Limited Liability Company Act releváns rendelkezéseit és a tagállamokra gyakorolt hatásait is bemutattam a tagok felelősségének elemzése kapcsán.

A doktori értekezés az Egyesült Államokban megjelent első felelősség-áttörő esetektől kezdve egészen napjainkig tartalmazza a legjelentősebb és a

leggyakrabban hivatkozott bírósági határozatokat, amelyeket az angolszász jogrendszerben elfoglalt jelentőségük miatt részletesebben is elemeztem.

Összességében több ezer oldalt kitevő anyag került összegyűjtésre, részletes feldolgozásra és elemzésre.

A munkám első nagyobb szerkezeti egysége a hazai szabályozás bemutatásával foglalkozik. Itt kevésbé leíró, inkább elemző módszert alkalmaztam, annak érdekében, hogy a szabályozás hiányosságaira, a felmerülő gyakorlati problémákra rávilágítva megoldási javaslatokkal állhassak elő.

Dolgozatom második, az amerikai szabályozást bemutató szerkezeti egysége inkább leíró jellegű. Számos tanulmányt és bírósági határozatot feldolgoztam, annak érdekében, hogy megközelítőleg teljes képet kapjunk a lepelátszűrési doktrína amerikai alkalmazási köréről.

A dolgozat utolsó fejezete módszerét tekintve összehasonlító jellegű. Ebben a fejezetben találkozunk az amerikai és a magyar doktrína azok tényleges különbségeivel, elhatárolási pontjaival.

De vajon összehasonlítható-e a magyar és az amerikai szabályozás?

Zweigert és Kötz a különböző jogrendszereket stílusjegyeik alapján jogcsaládokba sorolták.³ A kontinentális jogcsaládotól (mint a germán vagy a romanista jogcsalád) a common law jogcsaládot például a jogforrások vagy a jogi gondolkodásmód, mint stílusjegyek is elhatárolják. A magyar és az amerikai jogrendszer két különböző – a germán és a common law - jogcsaládba tartozik és az adott jogcsalád jellegzetességeit, stílusjegyeit viselik.

Zweigert és Kötz megjegyzi, hogy nehéz kérdése lehet a jogösszehasonlításnak, hogy mely jogrendszerek képezzék a vizsgálat alapját. Álláspontjuk szerint, ha a jogcsaládok stílusjegyeit akarjuk csak vizsgálni, akkor elegendő az egyes jogcsaládok „anyajogát” megvizsgálnunk. Viszont, ha meghatározott problémát, egy adott kérdést és az arra adott megoldást kívánjuk összehasonlítani, akkor az imént említett megoldás már nem feltétlenül igaz, hiszen vannak jogrendszerek, amelyek az adott kérdést jóval hangsúlyosabban tárgyalják, mint mások.

³ Az összehasonlító jogi kutatások terén más nézetek is megjelentek. Van olyan álláspont, amely szerint a jogcsaládok helyébe kulturális csoportokat (afrikai, ázsiai, iszlám és európai gyökerű kultúrákhoz tartozó jogokat) állít, de tulajdonképpen összehasonlítást egyedül csak az adott kulturális csoportokhoz tartozó jogok között tart lehetségesnek.

Lásd: Harmathy Attila: Összehasonlító jogi kutatások az ezredfordulón [IUS UNUM, LEX MULTIPLEX Budapest 2005.]126.

Ha ebből a gondolatmenetből indulunk ki, akkor máris megindokolható, hogy miért az amerikai jogrendszer képezi vizsgálatom középpontját. Mint már említettem a társaság jogi személyiségének átmetszése itt jelent meg először, illetve az Egyesült Államok rendelkezik messze a legkiforrottabb gyakorlattal a vizsgált kérdéskörben.

A komparatistika alapját nem kizárólag egy adott jogcsaládba tartozó két vagy több jogrendszer összehasonlítása képezheti, hanem két különböző jogcsaládba tartozó jogrendszer is.

A kérdés ezek után már csak az, hogy eredményes lehet-e a jogösszehasonlítás? Véleményem szerint már az mindenképpen eredmény, ha ráébredünk arra, hogy amitől hazánkban a jogalkotó vagy a jogalkalmazó óvakodik (nevezetesen a felelősség-áttöréstől), az máshol működik. Példának hozható fel Németország, hiszen a germán jogcsaládba tartozik, azonban a jogalkalmazó sikeresen használja a „Durchgriff” intézményét a társaság tagjaival szemben.

Azt is eredményként könyvelhetjük el, ha az összehasonlítás saját intézményeink továbbgondolására sarkal minket.

III. A tudományos eredmények összefoglalása, a további hasznosítás lehetőségei

Amikor két különböző jogcsaládba tartozó intézményt hasonlítunk össze, akkor elsődlegesen funkcionalista szemlélettel kell a vizsgálathoz hozzáállni. Vagyis meg kell találnunk az összehasonlítandó jogcsaládokban azt a jogintézményt, amely ugyanazt a funkciót tölti be az adott jogrendszerben, mint amivel össze kívánjuk hasonlítani. A komparatisták abból indulnak ki, hogy minden társadalom ugyanazokkal a problémákkal találkozik, ugyanazokra a kérdésekre próbál megoldást találni. A megoldás viszont lehet teljesen eltérő.

Ebből kiindulva a jogösszehasonlítás a megfelelő kérdésfelvetéssel kezdődik. Ha a kérdésre az egyik jogcsaládban nem találunk választ, akkor valószínűleg a kérdésfelvetés rossz, hiszen ugyanazzal a problémával bizonyára mindkét jogrendszer találkozott. Vagyis másképp kell a vizsgált jogintézményt megközelíteni

A kutatásaim során feltett kérdés pedig a következő volt: *”Mennyire korlátolt a jogi személy gazdasági társaságok tagjainak felelőssége hazánkban és az Egyesült Államokban?”*

Az amerikai rendszerben a társaság tagjainak felelősségét egészen másképp kezelik, mint a magyar gyakorlatban.

1. Az alultőkésítettség kérdése

A társaság rendelkezésére bocsátott pénzbeli és nem pénzbeli hozzájárulás elsősorban a társaság működését, gazdálkodását hivatott szolgálni, ugyanakkor a társaság tőkéje a hitelezők érdekeinek védelmét is biztosítja. Ez kétféleképpen valósul meg: a kötelező jegyzett-tőke minimum egyfajta szűrőt jelent a gazdasági életbe fellépni kívánó tulajdonosokkal szemben, hogy ha valóban korlátolt felelősséggel kívánnak gazdálkodni, akkor „legalább a társaság születésének pillanatában” egy minimális összeget képesek legyenek felmutatni.

Másrészt a társaság működése során a társasággal üzleti kapcsolatba kerülő hitelezőknek információt, biztosítékot jelenthet a társaság vagyona, például abban az esetben, ha a tulajdonosok hitel fedezeteként próbálják meg a társaság vagyonát lekötöni.

Kuncz Ödön álláspontját képviselem, amikor úgy fogalmazott, hogy a kft. törzstőkéje és az rt. alaptőkéje nem más, mint a „*minimális garanciája a társasági hitelezőknek.*”⁴ Másképpen fogalmazva a jegyzett tőke minimum a korlátolt felelősség megváltásának az ára.

Az Egyesült Államokban a corporation-re ha egyes tagállamokban még van is kötelező-tőkeminimum előírás, azonban ez az összeg csekély vagy már jelentőségét veszítette. Az LLC-re pedig egyik tagállam jogszabálya sem ír elő kötelező tőkeminimumot annak ellenére, hogy mindkét társasági forma jogi személyiséggel rendelkezik. Ennek ellensúlyozása azonban, hogy korántsem tekintik ezen társasági formák jogi személyiségét abszolút jellegűnek.

Terjed az a nézet a hazai szakirodalomban, hogy a társaság jegyzett tőkéje és annak kötelező minimum előírása nem szükségképpen hitelezővédelmi eszköz. Az Európai Magán Vállalkozás (SPE) rendelet tervezete kapcsán pedig láthatjuk, hogy a közösségi gyakorlat is szeretne egy „jegyzett tőke nélküli” ám a tagok korlátolt felelősségével működő társasági formát létrehozni.

Én személy szerint ezzel nem érték egyet. A társasági törvény jegyzett-tőkeminimumra vonatkozó előírásainak ellentételezés nélküli fellazítását nem tartom megfelelő lépésnek. Ugyanis ha a mérleg egyik nyelvére kevesebb súlyt teszünk, úgy, hogy közben a mérleg másik nyelvére nem figyelünk, és nem ellensúlyozzuk azt, akkor felborul az egyensúly. Magyarán szólva *lehet a tőkeminimumot csökkenteni vagy eltörölni, de akkor a felelősség-áttörés intézményének a bírói gyakorlatban nagyobb teret kellene engedni.*

⁴ Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi-és váltójog tankönyve [Grill Károly Könyvkiadó Vállalata Budapest, 1938.] 201.

Németország köztes megoldást alkalmaz. Hiszen egyrészt a német bírói gyakorlat képes eltekinteni a „Trennungsprinzip” elvétől és a társaság tagjainak felelősségét kimondja bizonyos feltételek mellett, azonban a GmbH-k kötelező jegyzett-tőkéjét sem volt hajlandó a jogalkotó leszállítani. Ehelyett egy új társasági formával (Unternehmergesellschaft mit beschränkter Haftung) próbálja az országok közötti „tőkeminimum versenyében” kialakult pozícióját javítani.

2. A tag joggal való visszaélése, a jogi személyiséggel való visszaélés

A tagi felelősség megállapításának jellemző esete mind az amerikai mind a hazai gyakorlatban, amikor a tag visszaél a társaság jogi személyiségével, illetve korlátolt felelősségével. Ez a rendelkezés a joggal való visszaélés tilalmából ered. Azonban az amerikai és a magyar gyakorlat két jelentős különbséggel bír.

Egyrészt az amerikai bírói gyakorlat működő társaságok esetében is hajlik a társasági lepel átszűrésére abban az esetben, ha a tag magatartása joggal való visszaélést valósít meg és ezzel a hitelezőnek kárt okoz. Az amerikai doktrína alkalmazása szempontjából irreleváns, hogy a társaság fizetésektelenné vált-e vagy sem, és az is hogy jogutód nélkül megszűnik-e. Akkor is lehet közvetlenül a tagokat perelni, ha a társaság tovább folytatja működését, tehát nem az a lényeges kérdés, hogy a fizetésektelenné válás és a tag magatartása között fennáll-e az okozati összefüggés. A lepelátszűrés eredményeképpen átmenetileg tekint el a bíróság a társaság elkülönült jogi személyiségétől, mindössze azért, hogy méltányosság alapján a társaság önálló jogi személyiségével visszaélő tagokat szankcionálja.

Erre a magyar bíróságnak a társasági törvény alapján nincsen lehetősége, mivel kizárólag a felszámolási eljárás során kielégítetlenül maradt hitelezői követelést lehet perelni a volt tulajdonosoktól, akkor, ha bizonyítást nyer, hogy a társaság jogi személyiségével és korlátolt felelősségével a hitelezők rovására visszaéltek. Ez azt is jelenti, hogy önmagában az a magatartása a tagnak, amivel a hitelezők rovására visszaélt korlátolt felelősségével, illetve a társaság elkülönült jogi személyiségével hazánkban nem jár a tag felelősségének megállapításával.

A jelenleg hatályos hazai szabályok szerint azonban a tag felelőssége mindig mögöttes vagy másodlagos, hiszen csak akkor perelhető, ha a felszámolási eljárásban nem térült meg a követelése. Ebből az is következik, hogy azok a hitelezők, akiknek az igényét a felszámoló nem vette fel a nyilvántartásba nem indíthatnak a tag ellen kártérítésre irányuló eljárást a törvény ezen rendelkezése alapján.

A Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégiumának ajánlása az amerikai típusú megközelítést fogalmazta meg a már ismertetett ajánlásában, miszerint működő

jogi személy tagjának a felelőssége megállapítható akkor, ha visszaélt a társaság jogi személyiségével és elkülönült felelősségével. A kollégiumi ajánlás szerint ekkor a tag magatartása sérti a Ptk.-ban deklarált jóhiszeműség és tisztesség elvét, valamint a joggal való visszaélés tilalmába ütközik. Így a tag felelőssége a társasággal egyetemleges. Álláspontom szerint az ajánlásban foglalt megközelítés – bár hazai viszonylatban szokatlannak mondható – helytálló. Ennek oka, hogy a tulajdonosok alapításkor aláírják a jogi személy létesítő okiratát, majd a bejegyzést követően létrejön egy társaság, amelyet a jogszabály jogalanyisággal ruház fel. Abban az esetben, ha a tagok ezzel a jogalanyisággal takarózva szándékosan harmadik személyeket károsítanak meg, akkor – visszaéltek a jog által jogi személyre ruházott jogalanyisággal és felelősséggel – ekkor a tag és a társaság egyetemleges felelősségének megállapításával egyetértek, folyamatosan hangsúlyozva, hogy egy kivételes felelősségi alakzatról van szó.

Az új Ptk. tervezete szerint, „egyetemlegesen felel a munkáltatóval, illetve a jogi személlyel vagy a jogi személyiség nélküli gazdasági társasággal az alkalmazott, a tag, a vezető tisztségviselő akkor, ha a kárt szándékos magatartással az alkalmazotti, tagsági, vagy a vezető tisztségviselői viszonyával visszaélve okozta.”

Sárközy szerint: „A felelősség-átvitelnek szélső kivételnek kell lennie, mert ellenkező esetben összeomlik a kft. és az rt. üzleti kockázat korlátozásának gazdasági racionalitására épülő jogi konstrukciója”.⁵

Amerikában a társaság tulajdonosainak felelőssége mindig közvetlen, hiszen a bírói gyakorlat nem kívánja meg a fizetéseképtelenség tényének bekövetkeztét, tehát nem feltétlenül szűnik meg a társaság jogutód nélkül, amely tagjainak felelősségét kimondja a bíróság. Ebben az értelemben *nem mögöttes felelősségről van szó* mint hazánkban, hanem *közvetlenről*. A sérelmet szenvedett fél közvetlenül perelheti a tagot a bíróság előtt, tekintet nélkül arra, hogy a társaság tovább folytatja gazdálkodási tevékenységét. Az új Ptk. koncepciójában szereplő felelősségi alakzat az amerikai felelősségi típushoz közelít.

⁵ Sárközy Tamás: A magyar társasági jog Európában 108.

3. A tag felelőssége a társaságban való befolyásszerzése alapján

A konszernjogban a tagi korlátlan felelősségét az uralkodó tagnak az ellenőrzött társaságnak és hitelezőinek, illetve a többi tulajdonosnak hátrányára szolgáló, a rendes gazdálkodás elveit sértő gazdasági tevékenysége révén, annak az ellenőrzött társaságra való rákényszerítése alapozza meg.

Az amerikai gyakorlatban a lepellerántás klasszikus esetének tekinthető, amikor az uralkodó társaság közvetlen és korlátlan felelősségét megállapítja a bíróság. Mindezt, méltányossági alapon a hitelezők védelme érdekében teszi meg.

Frederick J. Powell a későbbi joggyakorlatra is kiható sikerrel állította fel háromtényezős instrumentálitási elméletét. Kutatásai során ugyanis arra jutott, hogy három tényezőre vezethető vissza az anyavállalat korlátlan felelősségének megállapítása. Ez a három tényező:

a leányvállalat jelentős befolyás alatt állt [a leányvállalat mindössze „képviselője” („agent”) volt az irányító anyavállalatnak]

ezt a befolyást csalásra vagy jogellenes magatartásra használta fel, amivel a társaság

harmadik személynek kárt okozott.

Bár vizsgálatának középpontjában az anya és leányvállalatok viszonyában felmerülő lepellerántások álltak, eredményeit kiterjesztően alkalmazta egyszemélyes társaságokra is. Későbbiekben az amerikai bírói gyakorlat segítségül hívta a doktrínát általában a befolyásszerzéshez kapcsolódó esetekre.

A hatályos hazai társasági törvény kimondja, hogy ha minősített többséget biztosító befolyásszerzés valósul meg, és az ellenőrzött társaság felszámolásra kerül, a minősített befolyásszerző korlátlan felelősséggel tartozik a társaság minden olyan kötelezettségéért, amelynek kielégítését a felszámolási eljárás során az adós ellenőrzött társaság vagyona nem fedezi. A korlátlan felelősség csak akkor áll meg, ha hitelezőinek a felszámolási eljárás során benyújtott keresete alapján a bíróság - az adós társaság felé érvényesített tartósan hátrányos üzletpolitikájára figyelemmel - megállapítja a minősített befolyásszerző korlátlan és teljes felelősségét.

A hazai konszernkénti állást akkor lehet alkalmazni, ha az ellenőrzött társaság kft, vagy zrt. (egyszemélyes zrt.), és az uralkodó tag a szavazatok legalább 75%-val rendelkezik. A nyilvánosan működő részvénytársaság tagjai nem tartoznak a Gt. befolyásszerzésre és konszernfelelősségre vonatkozó szabályainak hatálya alá. Ez tulajdonképpen összecseng az amerikai lepelátszűrési doktrína alanyi körével, hiszen a már ismertetett kutatások is alátámasztották, hogy a bíróságok kizárólag zártkörűen működő társaságok esetében alkalmazzák a felelősségi

doktrínát, illetve az elmúlt 10 évben az LLC-re is kiterjesztették a szabály alkalmazás körét.

Thompson kutatásai során rámutatott, hogy minél kevesebb a társasági tagok száma, annál gyakrabban szűrja át a felelősségi leplet a bíróság. Megfigyelései alapján egyetlen esetben sem történt lepelátszúrás, ahol a 10 főt elérte a taglétszám. Legmagasabb arányban az egyszemélyes corporation tagjának felelősségét állapította meg a bíróság, viszont nyilvánosan működő társaságok esetében minden kérelmet visszautasított. A magyar szabályozásban nem nyer külön értékelést a társasági tagok száma, mindössze a működési formának van relevanciája.

Lényeges eltérés az amerikai és a magyar megoldások között, hogy az amerikai nemcsak a szavazati jog meghatározott arányához köti az uralkodó tag felelősségét, míg a magyar bíróságnak erre csak a törvényes konszern alapján van lehetősége. A társaság legfőbb szervében a döntéshozatal útján történő befolyásolás hazánkban a szavazati jog mértékéhez kapcsolódik. A probléma ezzel a szabályozással az, hogy egy másik társaságot nem csak a legfőbb szervének döntéshozatali eljárása révén lehet befolyásolni, hanem például a vezető tisztségviselők megválasztásának lehetőségével is, amit a társasági törvényünk nem fűz jogkövetkezmenyt.

A joggal való visszaélés értékelése kapcsán is megjelent az a lényeges különbség a két jogrendszer között, hogy míg hazánkban a hitelezők kizárólag a felszámolási eljárás során meg nem térült követelést érvényesíthetik a volt taggal szemben, addig Amerikában nem feltétel a fizetéseképtelenségi eljárás megindítása a társasággal szemben. Hazánkban a konszernfelelősség megállapításának előfeltétele a társaság jogutód nélküli megszűnése, míg például Németországban és az Egyesült Államokban a fizetéseképtelenségi eljárás lezárása nem feltétel.

Véleményem szerint indokolatlan a hitelezőket várakozásra kényszeríteni, és ennyire mereven ragaszkodni a jogi személy tagjainak „sérthetetlenségéhez”. Az 1997-es társasági törvény szerint a társaság tagja illetve hitelezője már akkor is kérhette az uralkodó tag felelősségének megállapítását az ellenőrzött társaság tartozásaiért, ha a tartósan hátrányos üzletpolitika folytatásával jelentősen veszélyeztette az ellenőrzött társaság kötelezettségeinek teljesítését. Ebben az esetben a felszámolásnak, mint eredménynek be sem kellett következnie, elegendő volt bizonyítani az ellenőrzött társaság likviditásának veszélyeztetettségét a felelősség megállapításához. Ez a szabály nem került be a hatályos társasági törvénybe.

Összességében elmondható, hogy az amerikai bíróság keze nincs annyira megkötve, mint a hazai jogalkalmazóé. Ennek oka egyrészt a jogcsaládok eltérő

gondolkodásmódjában van: vagyis míg egyik a precedensrendszeren alapul és lényegesen nagyobb a bíróságok mérlegelési joga, addig a másikat gúzsba köti a jogszabályok hálója, és idegenkedik a jogi személy fikciójának „megtörésétől”. Egyetlen kivételként, fénycsóvaként értékelhető a Szegedi ítélőtábla már említett kollégiumi ajánlása, amely a Ptk. alapelveire hivatkozva indokoltnak tartja a működő jogi személy tagjai felelősségének megállapítását. De amint láttuk, az ajánlás visszhangja korántsem volt egységes a szakemberek körében. Nem kell azonban messzire mennünk ahhoz, hogy olyan országot találjunk, ahol a felelőség-áttörő doktrína működik. A jogtudomány gyakran hivatkozik arra, hogy a magyar kereskedelmi jog a német hatása alatt áll. Említést érdemel, hogy ott a felelőség-áttörés jogintézménye kiforrottan működik, annak ellenére, hogy más jogcsaládba tartozik, mint az amerikai jogrendszer. Úgy gondolom, hogy a hazai jogalkalmazó is képes lehet megtalálni azt az egyensúlyt, ami mellett a kollégiumi ajánlás alkalmazható. Főleg a folyamatosan lazuló szabályok mellett, amelyek korántsem a hitelezők érdekeit tartják szem előtt.

Álláspontomat a kutatásaim eredményének tükrében is fenntartom: a hitelezővédelem egyik leghatékonyabb fegyvere lehet a felelőség-áttörés alkalmazása. Vizsgálataim során rámutattam, hogy az ezt biztosító szabályozási háttér azonban pontatlan és gyakran nem koherens.

Változtatni sosem késő. Főleg akkor nem, ha látjuk a hatályos szabályozás gyenge pontjait, és az ezzel járó, vagy ennek következtében előálló problémákat.

IV. A szerző kutatási témakörben készült publikációi

- A gazdasági társaságok képviselete (Közjegyzők közlönye 9/2004.)
- A könyvvizsgálói jogviszony (Magyar Jog 10/2004.)
- A könyvelői és a könyvvizsgálói jogviszony elemzése (Közjegyzők Közlönye 2/2005.)
- A felszámolási eljárást érintő legfontosabb változások (Közjegyzők Közlönye 10/2006.)
- Hitelezői érdekek védelme – A társaság tagjainak felelőssége a társaságba bevitt nem pénzbeli hozzájárulásért (Jogtudományi Közlönyben 7-8/2007.)
- A társaság „leplének lerántása” felszámolási eljárásban, megállapítási per v. csődbűncselekmény (Magyar Jog 4/2008.)
- A jogi személy gazdasági társaságok tagjainak felelőssége Nagy-Britannia gyakorlatában (PPKE-JÁK Kereskedelmi Jogi Tanszék Évkönyve 2008. 80-92.) megjelenés alatt
- A gazdasági társaságok „leplének átszúrása” a hitelezők védelme érdekében (Debreceni Egyetem konferenciakötete 2008.) megjelenés alatt